

УДК 378 (477)

Матюх С.А.*кандидат економічних наук,
доцент кафедри міжнародних економічних відносин
Хмельницького національного університету*

КОНЦЕПТУАЛЬНА МОДЕЛЬ КРИТЕРІЇВ ЯКОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ

У системі вищої освіти України розвинена зовнішня оцінка якості, орієнтована на стандарти і показники ефективності. Автор зазначає, що потрібно розрізняти терміни «якість навчання» і «якість освіти». Автор стверджує, що одним з основних критеріїв якості освіти є висококваліфікований, мотивований до ефективної діяльності науково-педагогічний персонал. Підводячи підсумки, автор зазначає, що доцільно сформулювати наступні цілі створення системи якості ВНЗ виходячи з інтересів споживачів фахівців і самого ВНЗ.

Ключові слова: вищий навчальний заклад (ВНЗ), якість, критерії, оцінка, ефективність, модель.

Матюх С.А. КОНЦЕПТУАЛЬНАЯ МОДЕЛЬ КРИТЕРИЕВ КАЧЕСТВА ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ВЫСШИХ УЧЕБНЫХ ЗАВЕДЕНИЙ

В системе высшего образования Украины развита внешняя оценка качества, ориентированная на стандарты и показатели эффективности. Автор отмечает, что нужно различать термины «качество обучения» и «качество образования». Автор утверждает, что одним из основных критериев качества образования является высококвалифицированный, мотивированный к эффективной деятельности научно-педагогический персонал. Подводя итоги, автор отмечает, что целесообразно сформулировать следующие цели создания системы качества ВУЗа исходя из интересов потребителей специалистов и самого вуза.

Ключевые слова: высшее учебное заведение (ВУЗ), качество, критерии, оценка, эффективность, модель.

Matyukh S.A. CONCEPTUAL MODEL OF QUALITY CRITERIA TERTIARY INSTITUTIONS

In the higher education system of Ukraine developed external quality assessment focused on standards and performance indicators. The author notes that it is necessary to distinguish between the terms «quality of education» and «quality of education». The author argues that one of the main criteria for the quality of education is highly motivated to efficient operation of scientific and pedagogical staff. Summing up, the author notes that it is appropriate to make the following goal of the quality system of the university, in the interests of consumers and professionals of the university.

Keywords: higher education institution (HEI), quality criteria, evaluation, efficiency model.

Постановка проблеми. У зв'язку з переходом економіки України на інноваційний шлях розвитку гостро встала проблема підготовки висококваліфікованих кадрів. Зміна громадських ідеологій, входження України у Болонський процес, орієнтація освітніх програм на потреби ринку обумовлюють необхідність реформування вітчизняної системи вищої професійної освіти. Одним з пріоритетних напрямків вдосконалення української вищої школи є впровадження в практику управління ВНЗ системи менеджменту якості. У свою чергу підвищення якості освітніх процесів неможливе без ефективної мотивації праці науково-педагогічного персоналу. Дана стаття спланована на комплексну розробку методичних основ впровадження якості діяльності ВНЗ, що в контексті з вищевикладеним обґрунтовує його актуальність

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Зважаючи на вищевикладене, правомірний висновок про те, що на теперішній час виникла нагальна необхідність застосування якісної моделі визначення ефективності діяльності українських ВНЗ. Така модель управління вже успішно використовується у промислових підприємствах і науково-виробничих об'єднаннях. Головна проблема, що виникає на шляху реалізації цієї ідеї, полягає у відсутності належного методичного інструментарію, що зважає на специфіку діяльності вищої школи. Наукові дослідження, що проводяться в цій галузі, показали, що на сьогодні в переважній більшості українських ВНЗ відсутня ефективна модель удосконалення якості їх діяльності. Додатковим доказом злободенності відміченого служить все ж зростаючий інтерес до визначеної проблеми наукової громадськості, який підтверджується кількістю профільних публікацій.

Питання методики мотивації персоналу вищих навчальних закладів висвітлені в працях: В.С. Вахш-

тайн [1], Е.М. Горбунова [2], І.М. Гріщенко [3, 4], В.Г. Кремьні [5], М.В. Ларіонова [2], В.І. Луговий [6], І.Є. Рісін [7]. Не дивлячись на велику кількість наукових праць та значних досягнень в теорії і практиці визначення моделей якості діяльності ВНЗ, є велика кількість соціально-економічних питань, які залишаються постійним об'єктом дискусій.

Постановка завдання. Метою статті є розробка напрямків формування концептуальної моделі критеріїв якості діяльності вищих навчальних закладів за сучасних інноваційних процесів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Якість – ключова мета структурної реформи вищої європейської освіти (разом з доступністю і мобільністю), декларована Болонською конвенцією по вищій освіті. Чим же відрізняються міжнародні стандарти якості освіти від вітчизняних, як вони узгоджуються і чи є точнішим інструментом оцінки якості освіти?

У системі вищої професійної освіти України розвинена зовнішня оцінка якості, орієнтована на стандарти і показники ефективності. Основними елементами цієї системи є стандартизація освітніх програм і процедури ліцензування, атестації і акредитації, а також комплексне оцінювання освітніх установ в цілому і окремих спеціальностей на основі рейтингової системи. Усі ці процедури передбачають проведення внутрішньої перевірки.

Одним з вкрай небажаних наслідків зовнішнього контролю і оцінювання в освіті є прагнення контролюваних ВНЗ поліпшити не саму роботу, а її показники, бажання займатися тільки тим, що контролюється, що призводить до непродуктивного витрачання сил і часу, втрати достовірності усієї системи управлінської інформації. В європейських системах оцінювання якості в цілому нині переважає тенденція зміщення зі сфери контролю і моніторингу

на розвиток, удосконалення і саморегуляцію [2]. Усе це можливо успішно реалізувати шляхом створення в освітніх установах систем якості на основі сучасних принципів менеджменту якості.

У міжнародних стандартах ISO серії 9000, з українськими стандартами, «якість» – це «міра відповідності сукупності властивих характеристик вимогам». Тепер українське трактування терміну «якість» також орієнтоване на вимоги споживача і інших зацікавлених сторін, як і у світовій спільноті. Відмічають, що якість обумовлює здатність об'єктів (товарів, послуг, робіт) задовольняти потреби і запити людей, відповідати своєму призначенню і вимогам, що пред'являються; визначається мірою відповідності товарів, робіт, послуг умовам і вимогам стандартів, договорів, контрактів, запитів споживачів [4].

Розрізняють терміни «якість навчання» і «якість освіти». Якість навчання – це безпосередній результат навчального процесу, який залежить від рівня кваліфікації професорсько-викладацького складу, навчально-методичного процесу, стану матеріально-технічної бази, інтелектуального потенціалу студентів. Якість навчання є сукупність споживчих властивостей освітньої послуги, що забезпечують можливість задоволення комплексу потреб за всебічним розвитком особи, яка навчається (рис. 1).

Якість освіти додатково включає затребуваність випускників навчального закладу, їх службу кар'єру, оцінку з точки зору роботодавців. Концептуальна схема критеріїв якості освіти, яка розроблена нами, дає уявлення про різноманіття складових, характеристики яких свідчать про якість освітнього процесу ВНЗ. Як видно з рисунка, одним з основних критеріїв якості освіти, є висококваліфікований, мотивований до ефективної діяльності науково-педагогічний персонал.

Якістю освітнього процесу ВНЗ можна управляти. Управління – це програмно продумана діяльність, призначенням якої є відтворення системи з розріз-

нених елементів, розумне використання людських, технічних і фінансових ресурсів, сприяння цивілізованому розвитку суспільства.

Посилення інтересу і уваги до проблем визначення якості в системі вищої освіти характерно не лише для окремих європейських країн, але і для Європейського Союзу в цілому. Період початку століття характеризується активними реформами в системі освіти. У багатьох європейських країнах стали залучати до себе увагу концепції якості освітнього процесу. У Великобританії Р. Джозеф висловив думку про те, що основними об'єктами при оцінці системи вищої освіти мають бути «якість» і «капіталовкладення». У Франції був організований Національний комітет за якістю. У Нідерландах опублікований урядовий документ під назвою «Вища освіта: автономність і якість». У ряді інших країн почалися дискусії із питання необхідності введення системи якості в структуру вищої освіти [5].

У багатьох країнах відбувається децентралізація управління освіти, підвищення самостійності освітніх установ, розробка нових принципів управління ними, структур і механізмів управління. Проте в системах якості вищої освіти краї ЄС останнім часом починають розроблятися і використовуватися нові методи. Основна мета цих методів – не лише здійснювати контроль з боку держави, але і організувати процес, який сприяє удосконаленню самої системи освіти. Тому на початку століття управління освітою звернулося до теорії комплексного управління якістю і міжнародним стандартам ISO серії 9000.

Першою освітньою установою у Великобританії (можливо і у світі), що отримала сертифікат на систему управління якістю в освіті, був університет у Волверхемптоні [6].

Аналіз ситуації на українському ринку освітніх послуг показав, що ВНЗ за критерієм готовності до роботи із створення системи якості діляться на три групи. Перша, і поки сама нечисленна, складається

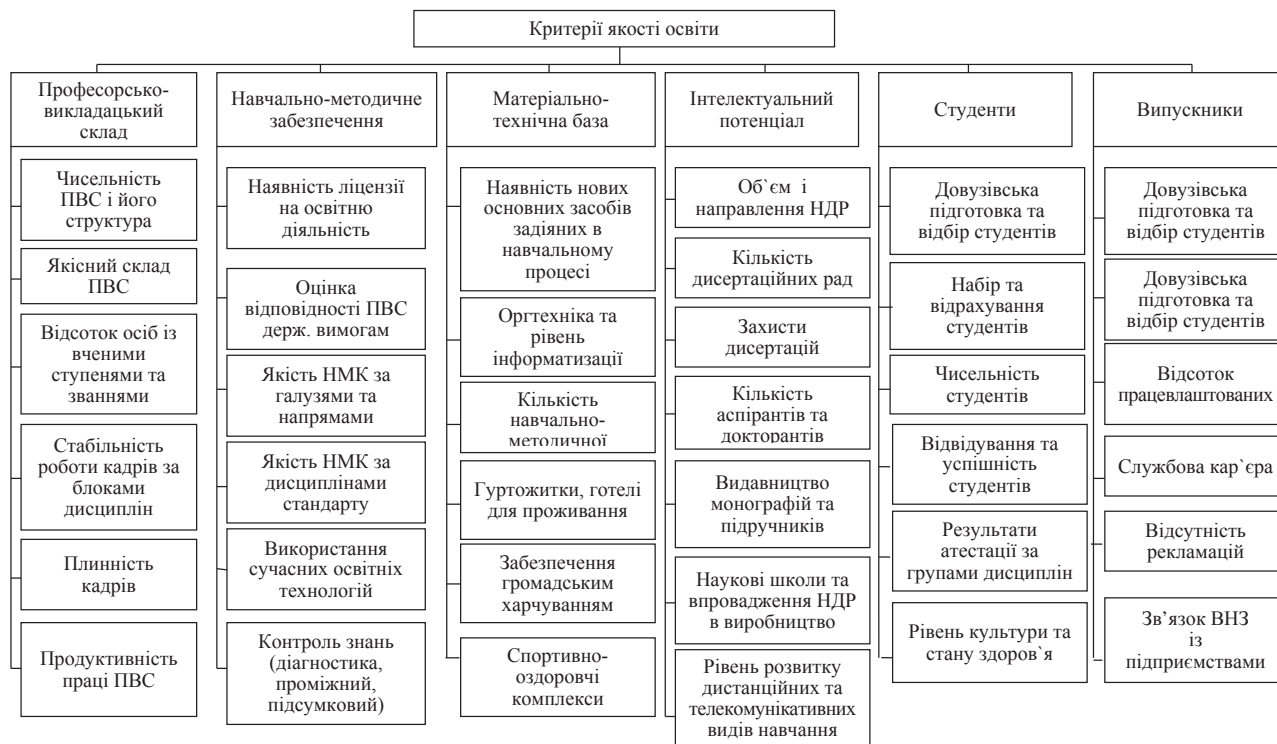

Рис. 1. Критерії якості освіти у вищих навчальних закладах

ся з ВНЗ, які проводять серйозну роботу із створення і впровадження вузівської системи якості. До другої групи університетів можна віднести ВНЗ, в яких розроблені окремі елементи систем менеджменту якості, сформовані структурні підрозділи або ініціативні групи, в задачу яких входить рішення організаційних і методичних проблем, але система повністю ще не працює. До третьої групи ВНЗ відносяться ВНЗ, що все ще не усвідомили важливість проблеми якості і, отже, що взагалі не займаються нею.

У кожному конкретному ВНЗ розробники системи якості чинять опір на різні аспекти у функціонуванні ВНЗ. Одні вважають головною складовою освітнього процесу кафедру і займаються удосконаленням її роботи, вводючи рейтинги кафедр, вивчаючи її взаємозв'язки в структурі ВНЗ. Інші бачать головний недолік у недолугості управлінської структури ВНЗ, що традиційно склалася в попередні десятиліття, і обґрунтовують структурну модифікацію ВНЗ в цілому. Треті особливу увагу приділяють навчанню персоналу в області менеджменту якості. На нашу думку, ці завдання вирішуються за допомогою двох механізмів: підготовки молодих фахівців у ВНЗ і додаткової підготовки керівників і фахівців у рамках спеціальних програм. Особливе місце у вдосконаленні системи якості освітніх установ відводиться менеджменту персоналу, зокрема, кадровій політиці і мотивації викладачів.

Висновки з проведеного дослідження. Підводячи підсумки, доцільно сформулювати наступні цілі створення системи якості ВНЗ, виходячи з інтересів споживачів фахівців і самого ВНЗ: досягнення відповідності якості підготовки фахівців вимогам держав-

них освітніх стандартів (необхідний рівень якості); досягнення відповідності якості підготовки фахівців поточним запитам роботодавців (бажаний рівень якості з точки зору затребуваності випускників ВНЗ і їх конкурентоспроможність на сьогоднішній день); досягнення оперативного рівня якості підготовки спеціалістів, що відповідає потенційним запитам роботодавців (перспективний рівень якості, що забезпечує конкурентоспроможність і довготривалість існування освітньої установи).

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Вахштайн В. С. Две модели образовательных систем: континентальная и атлантическая / В. Вахштайн // Прогнозис. – 2006. – № 3. – С. 321-352.
2. Горбунова Е.М., Ларионова М.В. Интернационализация высшего образования в странах ОЭСР/ Актуальные вопросы развития образования в странах ОЭСР / Отв. ред. М.В. Ларионова. – М. : Издательский дом ГУ ВШЭ, 2005 – 152 с.
3. Грищенко І.М. Економічні умови забезпечення якості освітніх послуг у системі вищої освіти : [монограф.] / І.М. Грищенко. – К. : Педагогічна думка, 2012. – 364 с.
4. Грищенко І.М. Економічні аспекти проблем розвитку вищої освіти : [монограф.] / І.М. Грищенко. – Хмельницький : ХНУ, 2010. – 478 с.
5. Кремінський В.Г. Підвищення економічної ефективності освіти України: концептуальні засади вирішення проблеми / В.Г. Кремінський // Вісник КНУТД. – 2013. – № 5. – С. 16-27.
6. Луговий Ю.М. Європейська тенденція та українська традиція у фінансовому забезпеченні дослідницько-інноваційної підготовки фахівців з вищою освітою / В.І. Луговий, Ж.В. Таланова // Вісник КНУТД. – 2013. – № 4. – С. 27-41.
7. Рисин І.Е., Шошина Е.Н. Инновации в системе государственного управления развитием экспорта образовательных услуг в зарубежных странах / И.Е. Рисин, Е.Н. Шошина // ИнВестРегион. – 2007. – № 2. – С. 28-29.